

Giới Thiệu Tác Phẩm Cây Cầu Quá Xa (A Bridge Too Far)

Bruce Everett, Mục sư Anh giáo

Tôi quen biết tác giả **Phó Quốc Vân** hơn hai thập niên. Mỗi quan hệ ban đầu thuần túy mang tính nghề nghiệp, nhưng theo thời gian đã phát triển thành một tình bạn bền vững. Trong những cuộc trò chuyện kéo dài qua nhiều năm, Vân thường chia sẻ với tôi những câu chuyện về cuộc đời trước khi sang Úc. Những ký ức ấy, dù rời rạc và không theo trình tự thời gian, lại mang tính chất của những “mảnh ghép ký ức” phần lớn nhuộm màu bi thương, mặc dù thô mộc nhưng rất chân thực. Là một mục sư, tôi hiểu rằng có những vết thương tinh thần không bao giờ lành. Và ở Vân, tôi nhìn thấy điều đó rất rõ. Anh từng nói với tôi:

“Đoạn trường ai có qua cầu mới hay. Những câu chuyện tôi kể là những mất mát tàn nhẫn của riêng tôi và của dân tộc Việt Nam trong một thời kỳ lịch sử

khốc liệt, xã hội đầy xáo trộn. Ký ức con người trơn trượt, khó bắt và khó giữ. Những người sống sót tái tạo lại ký ức muốn quên, che giấu tận đáy lòng mà không hề hay biết. Việc khai quật những sự kiện đã bị chôn vùi từ lâu có thể kéo người ta trở lại với nỗi đau của những năm tháng trước.”

Chính từ những ký ức ấy, tác phẩm **Chiếc Cầu Quá Xa** được hình thành: một hồi ký mang giá trị tài liệu, văn hóa và nhân bản sâu sắc. Khi Vân hoàn thành bản thảo, anh gửi tôi đọc và mời góp ý. Tôi đọc từng dòng, từng trang, và bị lôi cuốn vào hai mươi năm đầu đời của tác giả đến mức đã tình nguyện phác họa hình bìa cho quyển sách. Tôi hy vọng đọc giả, khi cầm sách trên tay, sẽ cảm nhận được phần nào điều tôi muốn gửi gắm. *Việt Nam không phải quê hương tôi*, nhưng qua Vân, tôi đã cảm nhận được sự gần gũi và thân thương của một vùng đất giàu chiều sâu lịch sử và văn hóa.

Vân sinh và lớn lên tại Gò Công, hay còn gọi là Gò Chim Công, một tỉnh lỵ nhỏ bé, hiền hòa của đồng bằng sông Cửu Long, miền Nam Việt Nam. Đây là vùng đất mà người Việt gọi “địa linh nhân kiệt”, gắn liền với truyền thống yêu nước của anh hùng Trương Công Định và quê hương của hai vị hoàng hậu triều Nguyễn: Từ Dũ và Nam Phương.

Tôi từng đọc đâu đó rằng **“Đời là một bi hài kịch”**. Phần đầu đời của Vân mang dáng dấp của một bi kịch. Chiến tranh đã cắt đứt tuổi thơ của anh khi ngôi nhà của gia đình bị thiêu rụi trong cuộc giao tranh quốc cộng. Hình ảnh cây cầu đúc sập xuống dòng sông và ngôi nhà bốc cháy phía sau là ký ức cuối cùng của tuổi thơ, và cũng là nền tảng tinh thần cho tác phẩm này.

Tựa đề Chiếc Cầu Quá Xa được tác giả sử dụng như một ẩn dụ. “Quá xa” không chỉ vì những nỗ lực vượt thoát khỏi đất nước đều thất bại, mà còn vì những ước mơ nhỏ bé nhất trong đời cũng bị dập tắt bởi sự kỳ thị và đố kỵ. Hy vọng, vốn là điều giúp con người sống, đối với Vân lại trở thành quá lớn và quá xa để chạm tới.

Vân yêu sách. Đó là một thú vui vô hại, nhưng tủ sách của anh bị chính quyền mới đòi tịch thu dưới danh nghĩa “bài trừ văn hóa cũ”. Để những quyển sách mình nâng niu không rơi vào tay những người không biết trân trọng tri thức và không tim, Vân đã tự tay đốt chúng, từng trang, từng quyển, trong nước mắt ràn rụa. Những quyển sách ấy được anh mua bằng tiền dành dụm từ những công việc sau giờ học, và tiền lì xì đầu năm của cha mẹ.

Ngay cả mái tóc của mình, Vân cũng không được quyền làm chủ. Anh nhiều lần bị chính quyền ép buộc phải cắt tóc trong những tình huống mà nhân phẩm bị chà đạp đến mức khó tưởng tượng nếu người ta sống trong xã hội dân chủ, tự do. Nhưng Vân đã chiến thắng bạo lực bằng sự khôn ngoan và quyết tâm của mình.

Ở đại học, chương trình hỗ trợ học tập mà Vân khởi xướng và bỏ nhiều công sức thực hiện chất lượng mang lại lợi ích cho nhiều sinh viên cùng lớp, bị buộc phải đình chỉ chỉ vì sự nghi ngờ về quan điểm chính trị của anh từ những người cộng sản lãnh đạo lớp.

Chiếc Cầu Quá Xa là hành trình tìm kiếm bản ngã trong một xã hội thay đổi từng ngày. Vân viết về cảm giác xa lạ ngay trên chính quê hương mình, xa lạ với bạn học, với môi trường giáo dục, và với một xã hội không chấp nhận anh. Tôi đã rơi nước mắt khi đọc những dòng này:

“Linh hồn của tôi bị xiềng xích, và tôi lo lắng rằng nó sẽ từ từ chết. Hoàn cảnh này giống như đang đứng trên một tảng đá cheo leo ở rìa vách núi cao; bất cứ lúc nào tôi cũng có thể rơi xuống vực thẳm. Tôi không thực sự sống, hay tệ hơn nữa, ‘sống như chết’, và tôi biết rằng tâm hồn tôi cần một điều gì đó cao quý hơn thế này để hướng thiện.”

Vân tiếp tục tâm sự:

“Giống như Raskolnikov của Dostoevsky, sự rối loạn nội tâm không thể chịu đựng nổi đã tràn vào mọi mối quan hệ xung quanh tôi. Cho đến giờ phút này, tôi đã chọn con đường không đối đầu và chịu đựng mọi lời chỉ trích thiếu công bằng. Tôi sẽ không tiếp tục làm điều đó nữa.”

Vân viết về Pasternak, tác giả Bác sĩ Zhivago như nói cho chính mình:

“Tôi sợ trở thành kẻ bị ruồng bỏ, và nhu cầu thuộc về của tôi trở nên lớn hơn mong muốn trở thành con người thực sự của tôi. Tôi bị cuốn vào sự xung đột của một tình huống khó xử; tránh sự xung đột thì bị đắm vào sự xung đột kia. Tôi muốn được chấp nhận bởi một xã hội không muốn tôi.”

Như Hamlet của Shakespeare, Vân luôn trăn trở giữa bổn phận gia đình và khát vọng tự do. Cuối cùng, Vân tìm được câu trả lời dứt khoát: rời bỏ chế độ khắc nghiệt là con đường duy nhất để giải thoát tâm hồn bị xiềng xích, dù phải trả giá bằng chính mạng sống. Theo tôi, đây không phải là sự bốc đồng theo phong trào, mà là lựa chọn của một con người có lý tưởng muốn giữ lại phần nhân phẩm cuối cùng của mình. Trong suốt ba năm, Vân kiên trì tìm cách thực hiện ý nguyện ấy.

Bên cạnh những đau khổ mất mát, tác phẩm còn khắc họa một câu chuyện tình yêu thánh thiện giữa Vân và Thế Nga. Mối quan hệ ấy phát triển tự nhiên, từ một cuộc gặp gỡ ngại ngùng tình cờ trong một hành lang bệnh viện ở Sài Gòn đến những căng thẳng do thời cuộc tạo ra, sẽ làm độc giả hồi hộp không biết kết thúc của chuyện tình này sẽ ra sao? Có rất nhiều sự kiện xã hội, nhân vật lịch sử và địa danh được lồng vào câu chuyện tình của hai người. Tác giả viết nhiều chương dài, giúp chúng ta hiểu cách Vân giải quyết vấn đề tình yêu và sự ra đi. Đây là một vấn đề phức tạp, khó xử. Một trong những đoạn văn giàu tính biểu tượng nhất là cảnh hai người đứng bên bờ sông trong đêm vượt biên đối diện với chiếc ghe nhỏ bé, mỏng manh dùng cho chuyến hải hành, đấu tranh kịch liệt với sự do dự và sợ hãi:

“Tôi quay lại và đứng bên cạnh Thế Nga. Tôi nắm chặt lấy tay nàng. Nàng có thể chọn con đường ở lại, tốt nghiệp đại học, trở thành kỹ sư, kết hôn với một người nào đó, và làm mẹ như các bạn bè của mình. Hoặc theo tôi lên ghe, rời bỏ đất nước này cho một tương lai vô định, có thể là cái chết ngoài biển khơi. Chỉ còn vài người trên bờ sông, chưa leo lên ghe, trong đó có hai đứa tôi. Thế Nga buông tay tôi ra. Tim tôi ngừng đập. Nàng tháo đôi guốc gỗ yêu thích khỏi chân, quăng chúng ra sông, và tự động lội xuống bãi bùn về hướng chiếc ghe. Niềm vui trong tôi trào dâng. Nàng đã chọn tôi!”

Tôi rất may mắn, sinh ra là người Úc, không bị đặt vào một lựa chọn gai go như thế. Người Úc có câu, **“Giữa hai ác quỷ, chọn một con ít hung tợn hơn”**. Tuy nhiên, trong trường hợp của Thế Nga, tôi nghĩ cô đã không chọn hoặc ở lại hay ra đi – hai ác quỷ, mà cô chọn Vân theo tiếng gọi của con tim, mang tính nhân bản sâu sắc: lựa chọn con người, chứ không phải lựa chọn hoàn cảnh bởi vì:

*‘Tóc mai sợi ngắn, sợi dài,
Lấy nhau không đặng, thương hoài ngàn năm.’*

Sự quan tâm đến tha nhân của Vân được mô tả một cách sâu sắc khi nói về chuyến vượt biển của mình. Độc giả sẽ thấy cá tính của Vân bộc lộ mãnh liệt trong chuyến hải hành vô vọng này. Mặc dù Vân không đòi hỏi sự công nhận đó cho chính mình, nhưng đó là trách nhiệm và vai trò lãnh đạo mà anh tự nhận lấy và thực hiện tốt đẹp trong hoàn cảnh nguy hiểm và căng thẳng trên ghe để giành sự sống từ cái chết trước mắt.

Có rất nhiều nhân vật chính diện cũng như phản diện được mô tả tỉ mỉ trong quyển sách này. Cô Duyên, bạn thân của Thế Nga, có cá tính và hành vi khó hiểu, có thể đây là “chuyện ba người”; anh Tiễn, ca sĩ vọng cổ và kép cải lương tài tử với giọng ca ngọt ngào, đồng thời cũng là tài công của chiếc ghe định mệnh; ông sĩ quan không quân Đại, một hoa tiêu thiếu kinh nghiệm hải hành; và ông chủ ghe, Quang, đến từ Tây Ninh, em ruột của một tướng giáo phái nổi tiếng, mê tín dị đoan; và những người bạn đại học mang mặt nạ con người mới xã hội chủ nghĩa tiến bộ và nhân đạo, nhưng đầy thủ đoạn, trá trá.

Chiếc Cầu Quá Xa kết hợp giữa ký ức cá nhân và bối cảnh xã hội rộng lớn, giữa phân tích nội tâm và quan sát lịch sử, giữa bi kịch và hy vọng. Tác phẩm cũng đan xen ca dao, truyện cổ tích và các tác phẩm văn học kinh điển, phản ánh nền tảng văn hóa và niềm đam mê đọc sách của tác giả. Tôi trân trọng giới thiệu tác phẩm này đến độc giả như một đóng góp có giá trị cho việc hiểu biết về lịch sử Việt Nam, về thân phận con người trong thời loạn, và về sức mạnh của ký ức trong việc định hình bản sắc cá nhân. Như Vân đã viết trong phần mở đầu:

'Khi viết tác phẩm này, tôi không nhằm mục đích khơi lại sự hận thù hay chia rẽ. Tôi muốn những ngày tháng đau khổ đó qua đi, lụi tàn trong ký ức. Tôi chỉ muốn tôn trọng sự thật khi ghi lại những gì đã xảy ra đến cho người dân trên quê hương tôi trong suốt chiến tranh và hòa bình: khi sương mù chiến tranh, cùng với nó là bom đạn và chết chóc, đã tan biến, nhưng thay vào đó là sương mù của tù đầy, dối trá và thù hận. Tôi là một chứng nhân lịch sử bất đắc dĩ.'

Tác phẩm hiện có thể đọc trực tiếp miễn phí qua bản điện tử lưu trữ của Thư viện Quốc gia Úc, mượn tại các thư viện địa phương, và được phân phối toàn cầu qua Amazon.